

4.11.2003

594/4/02

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Ilkka Rautio

Föredragande: Justitieombudsmannasekreterare Mikko Sarja

FÖRUNDERSÖKNINGSSPRÅK

1

KLAGOMÅL

A kritiserar i sin skrivelse 26.2.2002 ordningspolisen i Åbo för dess förfarande då den grep honom på kvällen 23.2.2002. A uppger att han hos polisen och i förhörsituationen trots sin begäran inte fick använda sitt modersmål som är svenska. A anser också att frihetsberövandet på närmare 12 timmar inte stod i rätt proportion till allvarligheten i den incident som ledde till att han ursprungligen greps.

3

AVGÖRANDE

3.1

Klagandens språkliga rättigheter

3.1.1

Slutsats

Jag anser att Åbo härads polisinsättning handlade felaktigt då A förhördes på finska, trots att han vid ankomsten till polisinsättningen uttryckligen uppgett att han ville tala svenska. Förfarandet var felaktigt också såtillvida att meddelandet om straffanspråket var avfattat på finska.

Som motivering till mitt ställningstagande anför jag följande.

3.1.2

Rättsregler

Enligt grundlagens 17 § 1 mom. är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt paragrafens 2 mom. skall vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag. Enligt samma lagrum skall det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällsliga behov enligt lika grunder.

I språklagens 4 § 1 mom. föreskrivs att i mål och ärende, där statens ombud, llmän åklagare eller annan statens tjänsteman å tjänstens vägnar utför talan, bör han använda svarandens språk, därest han är skyldig att kunna

detsamma. Enligt 2 mom. må tolkning ske vid muntlig förhandling inför domstol eller polismyndighet, där så erfordras.

I 6 § i förordningen angående verkställighet av språklagen föreskrivs att om enligt språklagens 4 § erfordras tolkning vid muntlig förhandling i ärende, må tolkningen verkställas av den som leder ärendets handläggning. Enligt förordningens 7 § skall vid handläggning av ärende inför polismyndighet, när detta blott är möjligt, uttalandena införas i protokollet på det språk, finska eller svenska, som den förhörde använt.

Enligt språklagens 6 § 1 mom. skall i tvåspråkigt ämbetsdistrikt domstol och annan myndighet utfärda expedition på det språk som sakägaren använt. Enligt 2 mom. 1 punkten skall svarandens språk användas i brottmål.

Enligt förundersökningslagens 37 § skall förundersökningsmyndigheten ombesörja tolkning, om den som skall förhöras inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas vid myndigheten eller om han på grund av hörsel- eller talskada inte kan göra sig förstådd.

Enligt statsrådets beslut om den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden under åren 1993-2002 är Åbo en tvåspråkig kommun med finska som flertalets språk. Den språkliga indelningen är densamma enligt motsvarande statsrådsförordning som är i kraft åren 2003-2012.

3.1.3

Bedömning

1) Förhörsspråket

A uppger i sin skrivelse att han vid inträdet i polishuset sagt till poliserna som gripit honom att han ville tala svenska. Detta framgick tydligt också av brottanmälan samt av äldre konstapel B:s, äldre konstapel C:s och väktare D:s förhørsberättelser. Av förhørsprotokollet framgår att A trots allt förhördes på finska.

Äldre konstapel E som förhörde A morgonen efter att han gripits berättar i sin utredning att han frågat A om han gick med på att bli förhörd på finska. Enligt vad E uppger hade A inget emot att så skedde. E konstaterar också att förhöret och delgivningen av bötesstraffet förlöpte sakligt och i fullt samförstånd. A har i sitt bemötande bekräftat att så var fallet.

För det första konstaterar jag att biträdande justitieombudsman Riitta-Leena Paunio i sitt beslut 4.5.2000 dnr 2377/2/98 med anledning av ett ärende som hon prövat på eget initiativ bl.a. poängterat att valet av det språk som skall användas vid förundersökningen skall göras framförallt med beaktande av den misstänktes behov av rättsskydd, den misstänktes rätt till en rättvis rättegång och den misstänktes språkliga rättigheter. Förundersökningens tillförlitlighet äventyras om förhöraren och den förhörde inte förstår varandra fullständigt. Enligt Paunios åsikt träffas valet på fel grunder om valet av förundersökningsspråk sker utgående från förundersökningsmyndighetens förutsättningar i språkligt hänseende.

Paunio ansåg vidare att förundersökningsmyndigheten inte skall styra valet av språk som används vid förundersökningen. Myndigheten skall därför inte fråga den misstänkte om han godkänner att bli förhörd på något annat språk än sitt modersmål. Paunio ansåg att den misstänkte skall informeras om rätten att använda sitt modersmål och därefter ges tillfälle att utan påtryckning välja det språk som används vid förundersökningen.

Jag kan förena mig om de synpunkter som anförs ovan. Dessutom konstaterar jag att enligt den nya språklagen som träder i kraft den 1 januari 2004 skall myndigheterna uttryckligen på tjänstens vägnar värna om de språkliga rättigheterna, oberoende av om personen i fråga åberopar dem eller inte.

Enligt vad E och A uppger förefaller det som om man i samförstånd talat finska. E berättar emellertid att han frågat A om möjligheten att använda finska och sålunda styrt språkvalet på ett sätt som inte var förenligt med det ovan relaterade ställningstagandet. Eftersom E när han inledde förhöret kände till brottsanmälan, varav A:s vilja framgick, hade det korrekta förfarandet varit att fråga A vilket språk han önskade använda. Till denna del förenar jag mig om den uppfattning som inrikesministeriet framför i sitt utlåtande, dvs. att E:s förfarande var felaktigt.

Enligt vad som utretts var det också fråga om polisinsättningens resurser. Undersökningsledaren F berättar i sin utredning bl.a. att polisjouren hade brist både på svensk- och på finskspråkig personal. Polisinsättningen försökte ändå dygnet runt betjäna allmänheten på de båda inhemska språken. F berättade emellertid att han inte kunde påverka planeringen av alla arbetsturer och inte heller uppgiftsfördelningen mellan de anställda, vilket kunde leda till en situation där ingen polisman som behärskade de båda inhemska språken fanns på plats. F konstaterade vidare att en sådan situation sällan uppstod och att han redan innan klagomålsärendet avgjordes hade haft för avsikt att ta upp frågan vid ordningspolisens ledningsgrupps sammanträde. Detta för att man vid planeringen av arbetsturer och vid uppgiftsfördelningen i större utsträckning skulle kunna beakta polisens resurser att vid alla tider på dygnet tillhandahålla service på de båda inhemska språken.

Av det som anförs ovan framgår att man på polisinsättningen hade noterat problemet och vidtagit åtgärder för att avhjälpa det. Av inrikesministeriets utlåtande framgår dessutom att ministeriets anvisningar 25.3.2002 för upprättande av förundersökningsprotokoll (---) gällde från 1.4.2002. I anvisningarna betonas bl.a. att den som skall förhöras vid behov skall frågas om modersmålet och vilket språk han vill använda under förhöret.

Jag konstaterar också att bestämmelserna om förhörsobjektets språkliga rättigheter kommer att justeras. I samband med beredningen av ändringar i förundersökningslagen och vissa andra lagar har det föreslagits att i förundersökningslagens 29 § skall föreskrivas också om förhörsspråket. Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande (GrUU 36/2002 rd) att det före förhör alltid är skäl att behandla frågan om vilket språk som skall användas och att en bestämmelse om saken lämpligen kan tas in i nämnda 29 §.

Lagutskottet konstaterade emellertid i sitt betänkande (LaUB 31/2002 rd) att riksdagen 4.2.2003 redan godkänt den nya språklagen och lagen om ändring av förundersökningslagen. I detta sammanhang föreskrivs i förundersökningslagens 37 § om det språk som skall användas vid förundersökning. Därför behöver 29 § inte kompletteras på det sätt som grundlagsutskottet föreslagit.

Äldre konstapel E kan visserligen anses ha handlat felaktigt, men en omständighet som enligt min åsikt minskar klandervärdheten i hans förfarande är att det i ärendet inte har framkommit någon anledning att misstänka att A efter påtryckning tvingats använda finska eller att A:s rättssäkerhet äventyrats till följd av att parterna inte förstätt vara ndra.

På grund av det som konstateras ovan och eftersom åtgärder för att förbättra förhörda personers språkliga rättigheter redan vidtagits, dels av polisinsättningen och dels genom anvisningar och även på lagstiftningsnivå, föranleder ärendet till denna del inga andra åtgärder än att jag för kännedom meddelar polisinsättningen och äldre konstapel E mina ovan anförda synpunkter på vikten av att säkerställa misstänkta personers språkliga rättigheter och på den betydelse som detta har för rättssäkerheten.

2) Språket i straffansspråket och delgivningen av detta

Av handlingarna framgår att det straffansspråk som A delgavs 5.3.2002 var upprättat på finska. Polisinsättningen har i utredningarna tagit ställning uttryckligen till denna omständighet endast i det avseendet att äldre konstapel E konstaterat att förhöret och delgivningen av bötesstraffet förlöpte sakligt och enligt hans uppfattning i fullt samförstånd.

Inrikesministeriets polisavdelning framhåller i sitt utlåtande att ministeriet 1.1.2002 publicerade en handbok i fastställande av påföljder i strafforder- och ordningsbotförfarande. Jag har haft tillgång till handboken.

I handboken konstateras med hänvisning till språklagens 5 § 1 mom. och 6 § att meddelande om straffansspråk i ett enspråkigt ämbetsdistrikt skall upprättas på ämbetsdistriktets språk och i ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt på det språk som svaranden använder. Enligt polisavdelningens uppfattning borde meddelandet om straffansspråket i det aktuella fallet ha upprättats och även delgivits på svenska.

Också till denna del kan polisinsättningens förfarande kritiseras. Att straffansspråket upprättades på finska är emellertid enligt min åsikt en direkt följd av att förhöraren och den förhörde före förhöret hade uppnått samförstånd om vilket språk som skulle användas. Under dessa förhållanden är det enligt min åsikt förståeligt att också meddelandet om straffansspråket upprättats och delgivits på samma språk. Till denna del nöjer jag mig med att hänvisa till det som jag ovan konstaterat om de grundläggande språkliga rättigheterna.

3.2

Gripandet av klaganden

3.2.1

Slutsats

Enligt min uppfattning handlade Åbo härads polisinrättning inte felaktigt då den grep A och höll honom i förvar i ca 12 timmar. Jag konstaterar emellertid att frågan är tolkbar och att slutresultatet i detta fall också hade kunnat vara ett annat.

Som motivering till mitt ställningstagande anför jag följande.

3.2.2

Rättsregler

Enligt grundlagens 7 § 1 mom. har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt paragrafens 3 mom. får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund.

Enligt polislagens 1 § 1 mom. är polisens uppgift bl.a. att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Enligt polislagens 2 § 1 mom. skall polisen i sin verksamhet vara saklig, opartisk och främja försonlighet. Enligt paragrafens 2 mom. skall polisens åtgärder inte medföra större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt för att en uppgift skall kunna fullgöras. Enligt samma lagrum skall åtgärderna vara motiverade i förhållande till hur viktig och brådskande uppgiften är samt till övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Enligt paragrafens 3 mom. skall polisen i första hand genom råd, uppmaningar och befallningar sträva efter att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Polisen får inte göra större ingrepp i någons rättigheter än vad som är nödvändigt för utförande av polisens uppgifter.

I polislagens 4 § 1 mom. föreskrivs att om en person blir föremål för åtgärder som riktar sig mot hans frihet, skall han eller hans företrädare av en polisman upplysas om vad åtgärden grundar sig på, om detta inte är omöjligt på grund av personens tillstånd eller den rådande situationen.

I polislagens 10 § 1 mom. föreskrivs att för utförande av ett visst uppdrag har en polisman rätt att av var och en få veta hans namn, personbeteckning eller, om sådan saknas, födelsedatum och medborgarskap samt var han kan anträffas. Enligt 2 mom. har en polisman rätt att gripa en person som vägrar lämna dessa uppgifter eller som lämnar sannolikt falska uppgifter. Den som har gripits skall friges så snart behövliga uppgifter erhållits, dock senast 24 timmar efter gripandet.

Enligt polislagens 11 § 1 mom. har en polisman rätt att gripa en person för att skydda honom för allvarlig fara som utgör överhängande risk för hans liv, fysiska integritet, säkerhet eller hälsa, om personen i fråga är oförmögen att ta vara på sig själv och faran inte annars kan avvärijas eller personen omhändertas på annat sätt.

Enligt polislagens 20 § 2 mom. kan en person avlägsnas från en plats om han uppför sig synnerligen störande eller orsakar överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. I paragrafens 3 mom. föreskrivs att om det är uppenbart att det inte är tillräckligt att en person avlägsnas från platsen och störningen eller faran inte annars kan avvärras, kan personen gripas. Den som gripits kan hållas i förvar så länge det är sannolikt att han skulle göra sig skyldig till brott enligt 20 § 1 mom., uppföra sig störande eller vålla fara, dock högst 24 timmar från det att han har gripits.

Enligt 3 § i lagen om behandling av berusade kan en berusad person tas i förvar, om hans hållande i förvar är påkallat med beaktande av graden av hans berusning och hans hälsotillstånd samt av ordningens och säkerhetens upprätthållande. Om tagande i förvar på tillnyktringsstation besluter den person som är ansvarig för dess verksamhet, och om tagande i förvar på annan förvaringsplats polisman. Den som har tagits i förvar på grund av berusning skall enligt lagens 4 § friges så snart det inte längre finns något behov att hålla honom i förvar, dock senast 12 timmar efter gripandet.

3.2.3

Bedömning

1) Gripande enligt polislagens 10 §

A anser att 12 timmars arrest inte stod i proportion till hans brott, dvs. trafikförseelsen, fingertecknet och vägran att uppge sitt namn.

Som motivering till gripandet av A angavs i handlingarna att han stört trafiken och gjort sig skyldig till vilseledande av tjänsteman, och som lagrum antecknades 20 § 3 mom. polislagen. Polisinsättningen medger i sin utredning att det till denna del hade varit möjligt att anteckna noggrannare grunder så att skyddandet mot störning, som orsakats av A:s aggressiva beteende, klart hade framgått. Polisinsättningen kommer därför att i fortsättningen tillse att personalen iakttar noggrannhet vid inskrivningen av grunderna för gripande.

Enligt polisinsättningens tilläggsutredning greps A inte på grund av trafikförseelsen utan i enlighet med polislagen på den grunden att han var berusad och uppträdde aggressivt samt vägrade uppge sina personuppgifter. Enligt utredningen var det i sista hand det aggressiva beteendet som var orsaken till att han togs i förvar. A:s identitet kunde utredas först i samband med gripandet. I och för sig började händelseförloppet med trafikförseelsen, som poliserna hade haft för avsikt att kvittera med en muntlig anmärkning.

Av A:s skriftliga klagomål och bemötande framgår att han vägrat identifiera sig för polispatrullen, bl.a. för att han inte hade någon legitimation med sig. Av äldre konstaplarna B:s och C:s förhörprotokoll framgår emellertid att de i samband med att A togs i förvar fann A:s körkort i hans plånbok.

Jag konstaterar för det första att proportionalitetsprincipen, som framgår av polislagens 2 § 2 mom., skall beaktas i synnerhet vid ingrepp i den personliga friheten, som hör till vars och ens grundläggande rättigheter. I samband med

gripandet av A måste en avvägning göras mellan å ena sidan polisens skyldighet att upprätthålla ordning och säkerhet och å andra sidan individens personliga frihet.

Polisen har rätt att ta reda på en persons namn och personbeteckning. Polisen har rätt att gripa en person för att utreda dennes identitet också då personen i fråga lämnar personuppgifter som sannolikt är felaktiga. A uppgav sin personbeteckning och sade att han hette G. A:s maka, som då fanns på platsen, berättade emellertid för poliserna att makens släktnamn inte var G. Enligt min åsikt fanns det enligt polislagens 10 § grund för att gripa A. B och C missbrukade sålunda inte sin prövningsrätt i detta avseende.

Enligt vad som utretts vägrade A lyda polisens order att komma till polisbilen. Han gick i stället in i en närbelägen restauranglokal där poliserna hämtade honom. Enligt min åsikt hade polismännen först försökt lösa situationen i enlighet med polislagens 2 § 3 mom., dvs. genom uppmaningar. När detta misslyckades grep polismännen honom i restaurangen och förde honom till polisbilen. Eftersom de där inte fick hans personuppgifter förde de honom till polisstationen. Enligt min åsikt finns det varken med beaktande av de i polislagens 2 § nämnda allmänna principerna för polisens verksamhet eller den i lagens 4 § nämnda meddelandeskyldigheten någon anledning att ingripa i B:s och C:s förfarande.

2) Gripande enligt polislagens 20 §

Den ovan nämnda grunden för gripande upphörde omedelbart då polismännen fann A:s körkort i hans plånbok. Av utredningen framgår att grunden för gripandet vars dels polislagens 10 § 2 mom. och dels polislagens 20 § 3 mom., dvs. orsakande av störning eller fara.

I utredningen konstateras att B och C på grund av A:s beteende hade anledning att befara att A skulle orsaka sådan betydande fara för allmän ordning och säkerhet som kunde avvärras endast genom att han greps. Gripandet kunde sålunda till en början motiveras enligt polislagens 10 § men, efter att A:s beteende blivit aggressivare, också enligt polislagens 20 §. A anser för sin del att han endast reagerat på polisens orättmätiga sätt att sköta en obetydlig förseelse.

Enligt min åsikt skall ett gripande som enligt polislagens 20 § 3 mom. sker på grund av orsakad störning eller fara baseras på polislagens 20 § 2 mom., enligt vilket det förutsätts att personen i fråga uppför sig synnerligen störande eller orsakar överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. Jag har uppmärksammat den omständigheten att A ursprungligen inte påstods ha orsakat annan störning än att han promenerade på körbanan. Enligt vad som utretts förekom det en del annan trafik på körbanan, även om gatan var avstängd för allmän trafik. A:s aggressiva beteende riktades tydligen i första hand mot poliserna snarare än mot allmän ordning och säkerhet. Hans aggressivitet ökade under mellanhavandet med poliserna. Även om A var berusad, enligt vad som utretts och antecknats i samband med att han greps, har det inte ens påståtts att hans tillstånd varit sådant att han inte kunnat ta

vara på sig själv. Det kan sålunda inte ha varit fråga om ett sådant gripande som avses i polislagens 11 § 1 mom.

Enligt min åsikt kan det i viss mån ifrågasättas om den i utredningen nämnda obetydliga trafikförseelsen (avsikten var att ge en muntlig anmärkning) samt det fysiska och verbala motståndet i samband med gripandet uppfyllde förutsättningarna för synnerlig störning eller överhängande fara, med beaktande av den i grundlagens 7 § tryggade principen om personlig frihet och integritet. Av polislagens 2 § framgår principen att polisen inte får göra större ingrepp i någons rättigheter än vad som är nödvändigt. Enligt min uppfattning var också den såsom grund för gripandet nämnda sannolikheten för störning eller fara obetydlig.

Det är svårt att i en akut situation bedöma om det är nödvändigt att gripa en person och ta honom i förvar, och i så fall för hur lång tid. I efterhand är det inte heller möjligt att genom ett skriftligt förfarande bilda sig en helhetsuppfattning av den konkreta situation som poliserna handlade i. Det var fråga om en bedömning av hur A skulle ha uppfört sig om han hade fått lämna polisnärheten omedelbart efter att hans identitet hade klarlagts. Polisen var tvungen att bedöma dels om A så som avses i polislagens 20 § 2 mom. skulle ha uppfört sig synnerligen störande eller orsakat överhängande fara för allmän ordning eller säkerhet och dels när detta hot kunde anses ha upphört.

I polisnärhetens utredningar anförs ingen motivering i fråga om den tid som A hölls i förvar, nästan 12 timmar. Till denna del konstaterar jag att enligt polislagens 20 § kan den som gripits hållas i förvar högst 24 timmar. Den gripne kan å andra sidan hållas i förvar en mycket kort tid om de omständigheter som nämns ovan tillåter det. Polislagens 20 § 3 mom. innebär att den tid som en gripen person kan hållas i förvar skall vägas mot sannolikheten för att han orsakar störning eller fara. Utgångspunkten för denna sannolikhetsbedömning är såtillvida problematisk att den avser tiden efter att personen i fråga frigivits.

På grund av osäkerhetsmomentet i bedömningen måste man av rättssäkerhetsskäl noga överväga beslutet om gripandets längd samt fästa särskilt avseende vid de principer som framgår av grundlagens 7 § och polislagens 2 §. Eftersom det emellertid handlar om bedömningsfrågor föranleder ärendet inga andra åtgärder från min sida än att jag för framtiden uppmärksammar Åbo härads polisnärhet på att en gripen person enligt polislagens 20 § får hållas i förvar högst så länge det är sannolikt att han skulle uppföra sig störande eller vålla fara.

4

ÅTGÄRDER

Jag meddelar för kännedom Åbo härads polisnärhet mina i avsnitten 3.1.1 och 3.2.1 framförda uppfattningar om det språk som användes vid förundersökningen och i straffanspråket samt om förfarandet i samband med gripandet. I detta syfte sänder jag kopior av mitt beslut till Åbo härads

polisinrättning, till inrikesministeriets polisavdelning och till polisavdelningen vid länsstyrelsen i Västra Finlands län.